

УДК 314.15

С. В. Коч

канд. політ. наук, доцент кафедри історії та світової політики
ОНУ імені І. І. Мечникова, к. 37, Французький бульвар, 24/26,
м. Одеса-58, 65058, Україна
Тел.: 685160; E-mail: svkoch@mail.ru

Ю. В. Узун

канд. політ. наук, доцент кафедри історії та світової політики
ОНУ імені І. І. Мечникова, к. 37, Французький бульвар, 24/26,
м. Одеса-58, 65058, Україна
Тел.: 685160; E-mail: uv_uzun@mail.ru

КОНСОЛІДОВАНА ДЕМОГРАФІЧНА ПОЛІТИКА ЄС ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ «ГЕРОНТОФОБІЇ» ТА «СИНДРОМУ ДОРІАНА ГРЕЯ»

В роботі представлений аналіз програмних документів ЄС та Єврокомісії щодо адаптації європейського суспільства до нового демографічного режиму. Наданий аналіз заходів ЄС щодо впровадження політики подолання демографічної кризи, наслідків старіння населення та депресивного соціально-психологічного стану європейського суспільства, який викликаний новими умовами взаємодії між демографічною та соціальною системами.

Ключові слова: старість, демографічне старіння, вікова структура, срібна економіка.

Актуальність. Демографічні зміни, що охопили Європу у ХХ ст., впливають на ключові соціальні процеси. Європейські країни переживають третю фазу демографічного переходу, коли старіння пов'язано зі зниженням смертності і збільшенням тривалості життя у людей, що досягли старших віків, хоча народжуваність знижується. Завдяки успіхам в медицині в західних країнах з 1960-х рр. смертність серед літніх людей стала знижуватися швидше, ніж в молодших вікових групах. В результаті протягом останньої третини ХХ ст. в країнах з високою тривалістю життя доля осіб у віці від 80 років збільшилася більш ніж в 2 рази, а вірогідне число років життя в тих, хто дожив до 60 років, перевищило 20 років.

В країнах Заходу тривалість життя з народження, по різних оцінках, за 2000–2050 рр. збільшиться на 4–11 років за рахунок старших вікових груп. В цілому на земній кулі кількість людей у віці старше 60 років збільшиться з 673 млн в 2005 р. до 2 млрд в 2050 р., а їх доля в чисельності населення сягне з 10 % до 22 %. При цьому чисельність дітей не зміниться (1,82 млрд). Максимальний рівень старіння (35–40 %) очікується в Південній (Іспанія, Греція) і Східній Європі (Польща, Україна). А чисельність населення в «Старій Європі» за 2005–2050 рр. скоротиться на 10,3 % (75 млн) [1, с. 20].

Така демографічна ситуація обумовлює депресивний соціально-психологічний стан європейського суспільства, який отримав назву «геронтофобія». Геронтофобія — це сприйняття старіння як причини демографіч-

ної кризи, як джерело соціального навантаження на працююче населення, як провісника банкрутства систем соціального забезпечення.

На противагу геронтофобії виникає інший психологічний стан — суспільний «синдром Доріана Грея», коли виникає культ молодості, посилюється страх перед фізичним старінням.

Сучасний стан соціального розвитку в Європі демонструє наявність обох форм депресії. Геронтофобія простежується в усіх документах Єврокомісії щодо демографічної ситуації. Синдром Доріана Грея демонструє більшість «успішного» населення Європи.

Ступінь наукової розробленості теми. Демографічний стан Європи є об'єктом аналізу багатьох дослідників та політиків. Серед них — А. Монье, Д. Роуи, Р. Канн, Р. Батлер, С. Хоуренс, Д. Кліфт, Л. Стаецькі, Б. Джантія, С. Даєпвіні, М. Джонс, Д. Грант, Х. Альмунія, В. Шпідла та ін.

Російські та вітчизняні автори А. Вишневський, І. Григорьевй, М. Денисенко, Е. Лібанова, О. Палій, А. Левинсон, А. Смолькіна, Н. Шахматова, Е. Якімова досліджують цю проблематику, намагаючись визначити вдалий досвід вирішення соціально-демографічних проблем.

Втім, аналіз політики ЄС щодо вирішення демографічної проблеми та проблем, пов'язаних зі старінням населення, є майже недослідженим.

Отже, метою статті є аналіз заходів ЄС щодо впровадження консолідованої політики подолання демографічної кризи та наслідків старіння населення. Завданням є аналіз основних програмних документів ЄС та Єврокомісії щодо адаптації європейського суспільства до нового демографічного режиму; щодо подолання депресивного соціального стану, який пов'язаний зі старінням населення.

Виклад основного матеріалу. Вироблення загальноєвропейської політики щодо соціальної, демографічної, міграційної сфер набирає обертів через посилення інтеграційних процесів. Можна виділити чотири етапи, які зумовлені: регулюванням вільного переміщення працівників після 1957 р.; виробленням директиви в галузі охорони здоров'я та соціального захисту після прийняття Єдиного європейського акту в 1986 р.; укладенням угоди європейських соціальних партнерів після підписання Маастрихтської угоди в 1993 р.; здійсненням Європейської стратегії зайнятості після підписання Амстердамського договору в 1997 р. [2].

Середина 90-х рр. відзначена прийняттям до ЄС Швеції і Фінляндії, а з ними і скандинавської моделі (взаємозв'язок між економічною, соціальною, сімейно-демографічною політикою). В 1992 р. на засіданні голів країн ЄС розроблено першу демографічну рекомендацію для країн ЄС, які повинні заохочувати ініціативи, що допомагають робітникам узгоджувати професійну діяльність і обов'язки сімейного виховання. Відбувся «запуск» методу відкритої координації як інструменту вирішення завдань соціальної політики.

Втім, аналіз еволюції демографічної політики європейських країн свідчить, що розвиток демографічної політики відбувся лише в межах тих соціально-економічних потреб, які були сформульовані в Лісабонській стратегії — новій стратегічній меті ЄС. Європейська Рада в Лісабоні в бе-

резні 2000 р. визначила для Євросоюзу завдання на десятиліття: стати конкурентоспроможною та найдинамічнішою в світі економікою, яка здатна до зростання, забезпечує більше робочих місць та соціальне гуртування [3].

В 2001 р. Європейською Радою на виконання Лісабонської стратегії прийнято «Триєдину стратегію подолання економічної та бюджетної проблеми, викликані старінням населення», яка передбачала: (а) скорочення боргу в швидкому темпі; (б) підвищення рівня зайнятості та продуктивності праці; (в) пенсійне реформування, реформи в системі охорони здоров'я та довгострокового догляду [4]. Лісабонською стратегією запроваджено міжурядовий метод «м'якої координації», за допомогою якого держави-члени встановили рамки співробітництва шляхом координації національних політик в соціальному захисті, молодіжній та сімейній політиці, зайнятості та ін. [3].

Для ідентифікації викликів, з якими в 2006–2010 рр. мав зіткнутися Євросоюз (в результаті розширення до 25 країн) у сфері демографічної та соціальної політики, та визначення комплексу відповідних дій Єврокомісією створено High-Level Group — групу експертів. В 2004 р. ця група представила експертну доповідь, яка наголошувала на необхідності підтримки балансу між демографічною і соціальною політикою при виробленні країнами ЄС порядку денного на 2006–2010 рр. Автори доповіді назвали ключові позиції національних програм: підвищення вкладу соціальної політики в економічне зростання; конкурентоспроможність та соціальна згуртованість завдяки «безперервному» навчанню; модернізація організації праці та реформування соціального захисту; подовження трудового життя за допомогою розширення зайнятості не тільки старших за віком працівників, а й молодих.

Здійснення Лісабонської стратегії включало кілька етапів (з горизонтом до 2010 р.). Перша фаза — втілення рішень Лісабонського саміту в директивах, програмах, планах дій, рекомендаціях, вироблення підходу до досягнення сталого розвитку. Друга фаза передбачала взаємодію між європейським та національними урядами. Європейським організаціям було поставлено за мету розповсюдження інформації та діалог з партнерами на національному рівні.

Серед чинників соціально-економічної реструктуризації названі: підвищення доступності і якості послуг з догляду за дітьми і людьми похилого віку; поліпшення організації праці; забезпечення зайнятості літніх людей шляхом зниження мотивації до завершення трудового життя; забезпечення пізнішого виходу на пенсію через реформування пенсійних систем; заходи з поєднання сімейного та трудового життя. Національні стратегії рекомендовано орієнтувати на впровадження цих заходів.

У ЄС організація і фінансування цієї сфери перебувають у компетенції країн-членів. Кожна з них має колективну систему захисту громадян, що знижує соціальні ризики — старість, пенсія, смерть годувальника, інвалідність, хвороба, вагітність, догляд за дітьми, безробіття, підтримка хворих, старих. В середньому країни ЄС витрачають на ці цілі 27,5 % ВВП. 2/3 ресурсів, що виділяються на соцзахист, — витрати на пенсії і охорону

здоров'я. Соціальні виплати у розрахунку на душу населення в ЄС росли в 1995–2000 рр. в середньому на 1,7 % на рік. Швидко вони збільшувалися в Греції — 7,4 % на рік та Португалії — 4,9 % на рік. За межами ЄС зростання видатків на соціальний захист відбувся в Ісландії і Норвегії — 5 % на рік. В Данії та Нідерландах вони росли менш ніж на 1 % на рік, а у Фінляндії залишалися на тому ж рівні [5].

Уряди зштовхнулися з труднощами у забезпеченні підтримки сімей, консолідації бюджетів, допомозі молодим людям та іммігрантам в умовах скорочення ринку праці, та фінансування пенсійних програм [5]. За період 1995–2000 рр. структура соціальних виплат в ЄС змінилася: зросла частка витрат на пенсії по старості та допомогу сім'ям, а частка витрат на допомогу по безробіттю — знизилася. Єврокомісія 16 березня 2005 р. видала Повідомлення Комісії «Зелена книга. Боротьба з демографічними змінами: нова солідарність між поколіннями» [6]. В Повідомленні запропоновано створення системи нової солідарності між поколіннями, новий підхід до «робочого життєвого циклу», розуміння місця для «літніх людей» [6].

В документі йшлося про три пріоритети для Європи: 1) відновлення демографічного зростання завдяки реалізації Лісабонської стратегії; 2) забезпечення балансу між поколіннями (розподіл фінансових витрат); 3) знайдення нових мостів між етапами життя — змінення вікових кордонів між діяльністю (молоді покоління) і бездіяльністю (літні люди).

В 2005 р. Європарламентом встановлено мету — врахування впливу демографічних змін на розвиток європейської та національної політики. Главами держав і урядів на саміті в Хемптон-Корті в жовтні 2005 р. було підкреслено, що демографічне старіння як результат економічних, соціальних і медичних заходів дає європейцям можливість прожити довге життя в комфорті і безпеці, однак воно є викликом для ЄС [7].

12 жовтня 2006 р. в Брюсселі опубліковано Повідомлення Єврокомісії «Демографічне майбутнє Європи — від проблем до можливостей» [8]. Головними проблемами ЄС названі: старіння населення, вплив старіння на ринок та продуктивність праці, на економічне зростання, вплив на соціальне страхування та державні фінанси. Йшлося про політику сприяння демографічному відродженню та зайнятості — «більше робочих місць і більше трудового життя кращої якості». В документі підкреслювалося, що ЄС прагне проведення консолідованої політики з цих питань і підтримує держав-членів в реалізації довгострокової стратегії. Документ містив на прями діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також на загальноєвропейському рівні. Робився висновок, що «ми можемо взяти на себе управління старінням населення, якщо ми створимо умови для підтримки людей, які хочуть реалізувати бажання мати дітей» [8].

У Повідомленні акцентовано увагу на регіональних та соціальних наслідках старіння населення. Визнавалося, що ЄС зштовхнеться з труднощами у забезпеченні суспільних послуг, з відсутністю інфраструктури для літніх людей, з проблемами економічного, соціального і етичного характеру. Політики зазначали, що населення працездатного віку продовжить скорочуватися і при незмінності політики середньорічні темпи зростання

ВВП в ЄС-25 зменшаться з 2,4 % в 2004–2010 рр. до 1,2 % в 2030–2050 рр. Але, за підтримки адаптованої політики в галузі зайнятості, це явище буде компенсовано за рахунок підвищення рівня зайнятості. Хоча населення працездатного віку почне знижуватися з 2010 р., загальна кількість осіб шукачів роботи в ЄС-25 буде рости до 2017 р [8]. 2/3 цього приросту буде результатом виходу на роботу жінок, решта припаде на літніх працівників (у віці від 55 до 64 років) [8]. Зазначалося, що старіння населення обумовлює зростання тиску на державні витрати, які стануть особливо помітними в період між 2020 і 2040 рр. Державні фінанси ризикують стати нестійкими, ставлячи під загрозу рівновагу систем пенсійного та соціального забезпечення. Фінансова та соціальна реформа країн ЄС має спрямовуватися на утворення солідарної системи відповідальності (урядів, компаній, фізичних осіб). Фізичні особи повинні грати активну роль як щодо коштів, які вони економлять на пенсію, так і щодо віку виходу на пенсію [8].

Як у ЄС, так і на національному рівні, перегляду підлягають існуюча політика з урахуванням демографії ЄС. Політичними напрямками названі:

1) Сприяння демографічному відродженню в Європі за допомогою політик: гендерної рівності, поліпшення умов життя, доступу до житла, доступу до прийнятних за ціною і якістю інститутів догляду за дітьми, політики боротьби з дитячою та сімейною бідністю.

2) Сприяння зайнятості в Європі. Реформи освіти та підготовки кадрів з метою зниження сегментації ринків праці, збільшення кількості робочих місць для жінок, забезпечення безперервного навчання і забезпечення активності ринку праці [8]. Зазначалося, що продуктивність праці — стане єдиним джерелом економічного зростання в ЄС, де зрілі працівники будуть становити більшу частину трудових ресурсів. Трудовий ресурс літніх працівників втрачається із-за нестачі фінансових стимулів для заохочення зайнятості людей старшого віку, недостатнього доступу до професійної перепідготовки, або через ейджізм — дискримінацію щодо літніх працівників. «Активне успішне старіння» передбачало антидискримінаційну політику в сфері зайнятості, освітню політику з метою відновлення навичок та підвищення знань у сфері нових технологій (ЄС підтримує це через програми «Освіта та Навчання 2010»), політику гнучкої схеми виходу на пенсію, активізацію превентивної політики в сфері охорони здоров'я.

Державам-членам пропонувалося вжити заходи для виконання зобов'язань, взятих в Стокгольмі в 2001 р. перед Європейською Радою — підняти рівень зайнятості для працівників старше 55 років на 50 %. Європейський Союз гарантував підтримку для забезпечення «активної старості» за допомогою Європейського соціального фонду та програми «безперервної освіти» на 2007–2013 рр. Державам-членам пропонувалося виконувати Директиву про рівноправне ставлення у сфері праці (у 2007 р. Комісія розглянула хід виконання директиви щодо дискримінації за віком).

3) Третім напрямом політики ЄС було визнано підвищення продуктивності праці європейців за вимогами Лісабонської стратегії, переорієнтованої в 2005 р. на об'єднання в одному напрямі всіх структурних реформ (реформ оптимізації, поглиблення внутрішнього ринку, впровадження

правил конкуренції, визначення пріоритетів якості регулювання з метою забезпечення соціальної політики солідарності). Отже, старіння населення запропоновано представляти як можливість для підвищення конкурентоспроможності європейської економіки: «європейські компанії мають мати можливість створення нових ринків збуту для товарів і послуг, які відповідають потребам літніх клієнтів». Політичним заходом мало бути заохочення економічних суб'єктів включити інтереси літніх людей в стратегії інновацій (інформаційні та комунікаційні технології, фінансові послуги, транспорт, енергетику, туризм, інфраструктури, та ін.).

4) Забезпечення стійкості державних фінансів було визначено як четвертий напрямок політичної діяльності урядів держав — членів ЄС. За даними ЄК, поданими у Доповіді «Робота з наслідками старіння населення в країнах ЄС», зазначалося, що у результаті старіння населення необхідність надання суспільних вікових послуг буде збільшуватися [9].

В цілому вікові державні витрати, за прогнозами, збільшаться на 4,7 % від ВВП до 2060 р. в ЄС і більш ніж на 5 % у зоні євро. Скорочення чисельності населення працездатного віку буде діяти як гальма на економічне зростання і дохід на душу населення. Прогнозувалося, що існуватимуть помітні відмінності у впливі старіння в державах-членах на збільшення державних фінансових витрат та на систему фінансової стабільності. Збільшення державних витрат, ймовірно, буде значним (7 % ВВП) у дев'яти державах — членах ЄС — Греції, Словенії, Румунії, Кіпрі, Мальті, Нідерландах, Люксембурзі, Іспанії, Ірландії. Для другої групи країн — Бельгії, Фінляндії, Чехії, Литви, Словаччини, Великобританії, Німеччини та Угорщини — вартість старіння є обмеженою, але високою (від 4 % до 7 % ВВП). І, нарешті, помірні збільшення, 4 % та менше — в Болгарії, Швеції, Португалії, Австрії, Франції, Данії, Італії, Латвії, Естонії та Польщі. Більшість з цих країн запровадили реформи пенсійних систем, які тягнуть за собою частковий перехід в приватний пенсійний сектор (Болгарія, Естонія, Латвія, Польща і Швеція).

Держави-члени приймають заходи для забезпечення адекватності пенсійних виплат без загрози фінансовій стабільності. Поряд з реформуванням систем державних пенсій, країни вводять схеми додаткового пенсійного забезпечення. Деякі зміщують частини вкладу з державних схем обов'язкової накопичувальної схеми до приватної (Болгарія, Естонія, Латвія, Угорщина, Польща, Словаччина та Швеція). В даний час ці накопичувальні схеми перебувають у фазі нарощування, але їх частка в пакеті пенсії буде значною у ближчі десятиліття. У ряді країн (Швеція, Данія, Нідерланди, Великобританія та Ірландія) поширені приватні професійні пенсії.

10 травня 2007 р. Єврокомісія прийняла комунікацію «Сприяння солідарності між поколіннями» [10]. В Комунікації визначені завдання «Європейського альянсу для сімей» — запровадження координованої політики рівних можливостей, захисту інтересів поколінь у сім'ї.

В червні 2007 р. на Мюнхенському саміті «Європа та демографічний виклик» у доповіді комісара ЄК чеського політика — Володимира Шпідла вперше було акцентовано увагу на проблемі геронтофобії, на надмірному

песимізм європейського суспільства, яке депресивно аналізує проблеми «становлення європейської геронтократії», «труднощі системи соціального страхування» та «Європи як бездітного суспільства» [11]. В. Шпідла зазначив, що все це є провокацією глибокої депресії Європи, в той час як насправді «риторика демографічної катастрофи приховує той факт, що демографічне старіння насправді це історія успіху, бо для наших дідусів було мрією жити до 80-річного віку». В. Шпідла підкреслив, що до 2050 р. очікується збільшення тривалості життя на 5 років. Отже, «старіння — це стабілізація, це краще ніж вибухові зростання народжуваності в поєднанні з масштабною імміграцією, бо останні навряд чи приведуть до стабілізації відносин між людьми працездатного віку і людьми старше 65 років» [11].

Визнано, що зростання тривалості життя європейців та зменшення кількості народжень призвело до того, що в 2011 р. 16 % європейського населення старше 65 років. Відсутність змін в народжуваності та імміграції призведе до того, що в 2050 р. частка людей похилого віку буде більшою в 2 рази. Прогнозувалося, що до 2050 р. люди будуть здоровіші у віці 65 або 80, ніж зараз, а сприйняття «старіння» суспільством зміниться. Демографічне старіння відображає відмінності між окремими державами-членами та регіонами, проте старіння визнано загальноєвропейським феноменом.

Від імені ЄК В Шпідла зазначив, що ЄК з самого початку формування консолідованої європейської демографічної політики виходила з того, що «...люди не повинні вибирати між дітьми і кар'єрою!», що європейці не можуть тепер собі дозволити залишати свій трудовий потенціал нереалізованим, і завдяки інтеграції жінок та літніх людей у процес роботи буде можливим компенсувати демографічне падіння протягом 10 років [11]. Європа має підтримати концепцію «активного старіння» на практиці через підвищення кваліфікації літніх людей, гнучку організацію їх роботи та умов праці, які корисні для здоров'я. «Срібна» економіка має будуватися на забезпеченні товарами та послугами саме старіючого населення.

Єврокомісія запропонувала державам-членам проведення 1 раз в 2 роки демографічного форуму з метою обміну стратегіями і ефективною роботою урядових експертних груп по демографічних питаннях.

В червні 2007 р. в Брюсселі проведена перша зустріч членів Групи урядових експертів для обговорення питань демографії ЄС, а саме з питання «Підготовки до старіння населення ЄС» [12]. Вітаючи засідання, В. Шпідла зазначив, що «Срібло економіки» відкриває нові можливості для послуг і товарів. Ми повинні використовувати вікно можливості протягом найближчих десяти років, і ця група буде підтримувати наші зусилля по підготовці політики, яка вписується в новий демографічний порядок в Європі» [12].

Під керівництвом В. Шпідли з 2004 по 2010 р. Єврокомісія запровадила проведення Демографічних форумів, де були представлені позиції експертів, політиків різних рівнів управління в ЄС. В 2008 р. в Брюсселі 25 листопада на Другому демографічному форумі — «Краще суспільство для сімей та літніх людей» Комісар ЄС з економічної та грошово-кредитної політики, Хоакін Альмунія (з 2010 р. — віце-голова ЄК та комісар з питань

конкуренції) в доповіді «Забезпечення розвитку економіки і старіючого суспільства Європи» відзначив: «Старіння, без сумніву, одна з найбільших сил, які будуть змінювати економіку і суспільство в ХХІ ст. Завдання, що стоїть перед нами, полягає в забезпеченні позитивності такої трансформації для громадян Європи та в знешкодженні її наслідків. Щоб перевтілити демографічні проблеми в нові можливості для Європи, слід модернізувати сімейну політику та заохотити активне старіння» [13]. Х. Альмунія підкреслив, що відповідь ЄС повинна охоплювати податкову і бюджетну політику, пенсійну реформу, зміни в сфері охорони здоров'я та надання послуг. Він визначав, що уряди держав — членів ЄС повинні зменшити державний борг — це забезпечить бюджетні можливості для маневру, перш ніж наслідки старіння розвернуться.

Департамент економічної та грошово-кредитної політики ЄК запропонував скоординовані на рівні ЄС фінансові стимули з рекомендаціями державам-членам щодо заходів з забезпечення стійкості державних фінансів. Х. Альмунія підкреслив, що «пенсійна реформа, реформа охорони здоров'я і системи з довгострокового догляду повинні спрямовуватися на обмеження витрат і на їх ефективність. Ефективність витрачання коштів не повинна загрожувати якості європейської системи соціального забезпечення» [13].

29 квітня 2009 р. Комісія ЄС прийняла Повідомлення для Європейського парламенту, Ради Європейського Економічного та соціального Комітету і Комітету Регіонів — «Робота з наслідками старіння населення в країнах ЄС», де представила найкращий досвід країн-членів щодо додання прогнозованих наслідків демографічної ситуації, констатувала потребу і можливість стимулювання літніх людей до активної старості [9].

Згідно з прогнозом ЄК 2009 р. загальна чисельність населення в ЄС залишиться такою ж в 2060 р. завдяки невеликому зростанню народжуваності в деяких державах-членах і динамічним потокам імміграції, в той час як у 2006 р. прогнозувалося зниження народонаселення з плином часу. Однак нові демографічні прогнози не відрізнялися з точки зору структури населення і підтверджували, що низький рівень народжуваності, збільшення тривалості життя і продовження припливу мігрантів призведе до незмінної, але старішої кількості населення ЄС у 2060 р. Це означає, що ЄС буде переходити від схеми 4 особи працездатного віку (15–64 роки) на кожну людину старше 65 років до відношення 2 працюючих до одного утриманця. Найбільше зниження, як очікується, відбудеться в період 2015–2035 рр. [9].

Отже, демографічні тенденції, що потребують зростання державних витрат, будуть ставати впливовішими у всіх державах-членах. В той же час пенсійні реформи в ряді держав-членів приносять позитивні результати з точки зору стійкості державних фінансів. Держави-члени ввели політику посилення вимог для отримання державної пенсії за рахунок підвищення пенсійного віку і обмеження доступу до раннього виходу на пенсію.

Систему охорони здоров'я, за прогнозами ЄК, очікують аналогічні проблеми. Видатки на охорону здоров'я зростуть в ЄС на 1,5 % від ВВП до

2060 р. Тому Комісія формує заходи демографічної політики в країнах ЄС виходячи з гасла: «Здоровий спосіб життя — як обмеження майбутніх витрат».

Втім витрати на охорону здоров'я також пов'язані зі зростанням доходів. Але застосування методів ранньої діагностики і лікування, сприяючи зростанню витрат, стає формою економії в перспективі.

Старіння населення вимагатиме збільшення державних витрат на довгостроковий догляд. Якщо в даний час турбота про слабких людей похилого віку забезпечується переважно родиною — на неформальній основі, то зміни в структурі сім'ї, підвищення зайнятості жінок і географічної мобільності знизять доступність неформального догляду. Для країн, чії системи медичного обслуговування є менш розвиненими, прогнозоване збільшення державних витрат на довгостроковий догляд може виявитися недооціненим з позиції очікуваного тиску на фінанси у зв'язку з імовірністю необхідності збільшення формального надання догляду. Отже, політичні заходи мають знизити ризики, пов'язані з цим демографічним явищем.

1 грудня 2009 р. в силу вступила прийнята 13 грудня 2007 р. Лісабонська Угода [14]. Але, незважаючи на прагнення консолідації соціально-демографічної політики в ЄС, за Лісабонською Угодою ряд питань демографічної політики, як і раніше, входять у виняткову компетенцію держав-членів, їх регіональних органів влади і соціальних партнерів.

В прийнятій в червні 2010 р. Європейською Радою новій 10-річній стратегії «Європа — 2020 р. Стратегія розумного, стійкого і всеосяжного росту» йдеться про трансформацію «політики кризового управління» в «політику стратегічну», де мають визначатися середньострокові та довгострокові цілі демографічного розвитку [15]. Майбутнє Європи залежить від її здатності виявляти потенціал проблем найбільш швидко зростаючих сегментів населення: літніх людей та іммігрантів.

В липні 2011 р. Європейський економічний і соціальний комітет прийняв єдину думку щодо запровадження заохочення тривалої трудової діяльності в державах ЄС [16]. Висновок ЄЕСК, підписаний його головою — Штефаном Нілсоном містить пропозицію посилити заохочення тривалої трудової діяльності в державах ЄС, оскільки незважаючи на зростання зайнятості, за останні 10 років кількість літніх людей в системі зайнятості залишається нижче цільових показників (70 %), встановлених ЄС. Визнано, що розвиток економіки ЄС найближчим часом буде залежати від того, наскільки активною буде політика запровадження «срібної економіки» [16].

Висновки: Європейський Союз знаходиться на шляху створення єдиної консолідованої політики регулювання наслідків, пов'язаних з беспрецедентними демографічними змінами. Визнання потреби в активних політичних діях щодо подолання геронтофобії та трансформації демографічних проблем в нові можливості для розвитку Європи та її стабільної «срібної економіки» привело до ряду конструктивних пропозицій в соціальній, фінансовій, медичній, освітній та ін. сферах політики.

Метою консолідованої політики ЄС має стати як економічне зростання, так й нова філософія життя, міжпоколінних та міжкультурних зв'язків. Активне залучення «третьої вікової групи» до створення моделі конкурентоспроможної «срібної економіки» має стати відповіддю синдрому Доріана Грея і синдрому геронтофобії, демонструвати подолання соціально-економічної та культурної депресії розвинутого суспільства.

З 2006 р. консолідація політичних зусиль країн ЄС демонструє ряд успіхів. Але контроль старіння населення та адаптація суспільства до нових умов демографічного розвитку залишатимуться найважливішими завданнями європейської політики наступного століття.

Література

1. Денисенко М. Тихая революция / Михаил Денисенко // Отечественные записки. — 2005. — № 3 (23). — С. 14–34.
2. Кашкин С. Ю. Введение в право Европейского Союза: [учебник] / [Под ред. Кашкина С. Ю.]. — 3-е изд., перераб. и доп. / Кашкин С. Ю., Калиниченко П. А., Четвериков А. О. — М.: Эксмо, 2010. — С. 22.
3. Lisbon Strategy evaluation document ; Commission staff working document — Brussels, 2.2.2010. SEC(2010) 114 final — p.21: [Електронний ресурс] — Режим доступу: interact-eu.net/downloads/2410...20Document.pdf
4. Quantitative Assessment of Structural Reforms: Modelling the Lisbon Strategy / [Alfonso Arpaia, Werner Roeger, Janos Varga, Jan in 't Veld and Isabel Grilo, Peter Wobst]; [European Commission; Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Directorate-General for Enterprise and Industry] // European economy. Economic papers. — Number 282 — June. — 2007 — Publications (BU-1, B — 1049 Brussels, Belgium)
5. The social protection in Europe. Eurostat, Statistics in focus. Population and Social Conditions. Theme 3-3/2003: [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://europa.eu.int/comm/eurostat/Public/datashop/print-product/EN?catalogue=Eurostat&product=KS-NK-03-003>
6. Green Paper «Confronting demographic change: a new solidarity between the generations». Communication from the Commission [Електронний ресурс]: European Commission. Employment, Social Affairs & Inclusion . Demographic Change in the EU / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0094:EN:NOT>
7. Press conference given by M. Jacques Chirac, President of the Republic, following the informal meeting of the European Union heads of State and government. Hampton Court, 27 October 2005: [Електронний ресурс] / French Embassy in the United Kingdom. — Режим доступу: <http://www.ambafrance-uk.org/President-Chirac-s-press.html?article8045>
8. The demographic future of Europe. From challenge to opportunity: [Commission Communication]: [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0571:EN:NOT>
9. Dealing with the impact of an ageing population in the EU. Ageing Report 2009. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions [Електронний ресурс]: European Commission. Employment, Social Affairs & Inclusion / Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52009DC0180:EN:NOTR>
10. Support for families is key to reach Lisbon targets. Брюссель, 10 мая 2007/ Европейская Комиссия: [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/643&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
11. Spidla V. Speech by Vladimír Špidla, EU Commissioner for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities: [The VI-th Munich Economic Summit «Europe and demographic challenge», 21–22 June 2007]: [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.munich-economic-summit.com/mes_2007/speeches/sp_spidla.htm
12. Новости Европейской Комиссии [Електронний ресурс]: Официальный сайт Европейской Комиссии. Департамент зайнятості, соціальних справ та інтеграції (EMPL). — Режим доступу: [//ec.europa.eu/employment_social/news/2006/oct/demography_en.pdf](http://ec.europa.eu/employment_social/news/2006/oct/demography_en.pdf)

13. Альмуния Х. Обеспечение развития экономики и стареющего общества Европы: выступление на Втором Форуме по демографии «Лучшее общество для семей и пожилых людей». — Брюссель, 25 ноября 2008 г. (SPEECH/08/647 .Дата: 25/11/2008) [Электронный ресурс] / Хоакин Альмуния // Официальный сайт Европейской Комиссии. Департамент занятости, социальных дел и интеграции (EMPL). — Режим доступа: http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/sec_2007_638_en.pdf
14. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2010/C 83/01: [Электронный ресурс] // Official Journal of the European Union — Volume 53. — 30 March. — 2010 — P.1-389 — Режим доступа: http://eur-lex.europa.eu/Result.do?arg0=family+Policy&arg1=&arg2=&titre=titre&chlang=en&RechType=RECH_mot&Submit=Search
15. Новая европейская стратегия «Европа-2020» [Электронный ресурс]: Право Европейского Союза — Режим доступа: <http://eulaw.ru/content/307>
16. Opinion of the European Economic and Social Committee on «The future of the labor market in Europe — in search of an effective response to demographic trends» (exploratory opinion) (*Resolutions, recommendations and opinions*): [Электронный ресурс] / Офіційний сайт Європейської Комісії // Official Journal of the European Union -29.10 2011. — С 318 — Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:318:0001:0008>

Статья поступила до редакції 01.10.2012

С. В. Коч

кафедра истории и мировой политики ОНУ имени И. И. Мечникова,
к. 37, Французский бульвар, 24/26, Одесса-58, 65058, Украина

Ю. В. Узун

кафедра истории и мировой политики ОНУ имени И. И. Мечникова,
к. 37, Французский бульвар, 24/26, Одесса-58, 65058, Украина

КОНСОЛИДИРОВАННАЯ ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА ЕС КАК СПОСОБ ПРЕОДОЛЕНИЯ «ГЕРОНТОФОБИИ» И «СИНДРОМА ДОРИАНА ГРЕЯ»

Резюме

В работе представлен анализ программных документов ЕС и Еврокомиссии по адаптации европейского общества к новому демографическому режиму. Представлен анализ мер ЕС по внедрению политики преодоления демографического кризиса, последствий старения населения и депрессивного социально-психологического состояния европейского общества, вызванного новыми условиями взаимодействия между демографической и социальной системами.

Ключевые слова: старость, демографическое старение, возрастная структура, «серебряная» экономика.

S. V. Koch

The department of history and world politics of Odessa National I. I. Mechnikov University, office 37, Franzuzskiy blvd 24/26, Odessa -58, 65058, Ukraine

J. V. Uzun

The department of history and world politics of Odessa National I. I. Mechnikov University, office 37, Franzuzskiy blvd 24/26, Odessa -58, 65058, Ukraine

**CONSOLIDATED EU POPULATION POLICY AS A WAY
OF NEGOTIATION OF «GERONTOPHOBIA» AND «THE DORIAN
GREY'S SYNDROME»**

Summary

In the report presented the analysis of EU and the European Commission program documents about adaptation European society to the new demographical regime. Presented analysis of EU measure of implement policy of negotiation the demographical crisis, consequences of aging population and depressing socio-psychological state of European society, required by the new conditions of interaction between demographical and social systems.

Key words: oldness, demographical aging, age structure, «silver» economy.